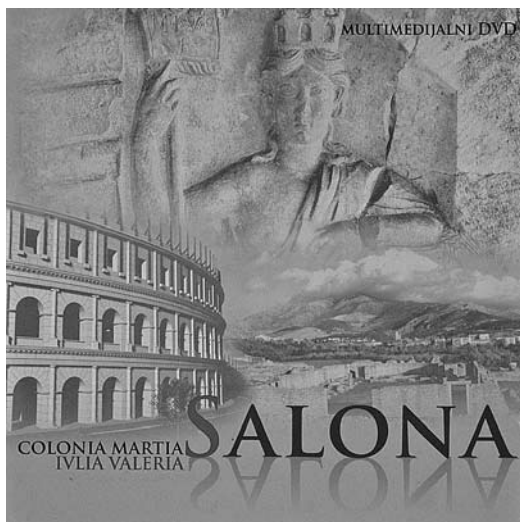

Tihana
Puc

(Ne)vidljiva Salona

Colonia Martia Iulia Valeria Salona, Ema Višić
Ljubić (autorica), Enter (3D animacija), Split,
Arheološki muzej Split, 2007.,
ISBN 978-953-7174-12-5

Proteklo je više od godinu dana od kada je Arheološki muzej u Splitu izdao davno najavljeni multimedijски DVD o Saloni s računalnim rekonstrukcijama, a njegovi su odjeci gotovo nečujni. Informacije o DVD-u ne nude se na internetskim stranicama muzeja, a pretraživanjem po internetu moguće je pronaći svega nekoliko članaka koji DVD spominju. Informacije o njemu kolaju uglavnom usmeno, a koliko mi je poznato, kupnja DVD-a moguća je isključivo u Saloni i Arheološkom muzeju u Splitu. Iako namijenjen prije svega posjetiteljima Salone i splitskog muzeja, njegova bi temeljna svrha, kao i svakoga sličnog izdanja, trebala biti popularizacija arheološke baštine. DVD bi svoje mjesto mogao naći i u nastavi te biti osobito zanimljiv studentima služeći im kao

“dodatna literatura“, no usprkos tome nije ga moguće pronaći, primjerice, u knjižnicama Odsjeka za arheologiju i Odsjeka za povijest umjetnosti na zagrebačkom Filozofskom fakultetu.

Leži li uzrok takve recepcije u izostanku reklame, nezainteresiranosti stručnih krugova za primjenu novih tehnologija u popularizaciji baštine ili nepostojanju publike koju bi računalne rekonstrukcije najslavnijih salonitanskih građevina zanimale? Posljednje se čini najteže prihvatljivim, budući da su rekonstrukcije nestalih ili loše očuvanih spomenika smišljene upravo kako bi se i manje upućenima omogućilo uživanje u izvorne prostorne cjeline. Vizualizacija nekadašnjeg stanja spomenika stvara temelj njihovu razumijevanju koje vodi k pobuđivanju većeg zanimanja za davno srušene i na današnjem stupnju sačuvanosti često teško čitljive cjeline, kakve su upravo salonitanske. Uvjeren sam da interes za arheološku baštinu ne može izostati ukoliko se ona prezentira osmišljeno, a DVD-om o Saloni to se nastoji postići. Osnovni mu je zadatak olakšati snalaženje u postojećim ruševinama i omogućiti sastavljanje slike o glavnom gradu rimske provincije Dalmacije i njezinim spomenicima, iz čijih temelja nekadašnji sjaj nije posve jednostavno naslutiti, te predstaviti njezin razvoj, glavne povijesne aktere i istraživače.

Projekt, započet još 1998. godine, izvorno je zamišljen kao znatno ambiciozniji pothvat stvaranja filma o antičkoj Saloni, čiji bi život unutar rekonstruiranih građevina dočaravali likovi starih Salonitanaca. Iako je početna

ideja napuštena, računalne rekonstrukcije salonitanskih spomenika, nastale u tu svrhu, postale su osnovom za izradu multi-medijskog DVD-a, izdanog 2007. pod nazivom *Colonia Martia Iulia Valeria Salona*, autorice Eme Višić Ljubić, više kustosice splitskoga Arheološkog muzeja.

Sadržaj toga petojezičnog izdanja razdijeljen je u tri cjeline od kojih najopsežniju čini tekstovno i slikovno predstavljanje najvažnijih salonitanskih lokaliteta te dvije manje - *Salona*, kratak pregled povijesti grada i *Don Frane Bulić*, poglavlje posvećeno jednom od najzaslužnijih istraživača salonitanskih starina, popraćeno bogatim slikovnim priložima. Uz dvadesetak fotografija koje prikazuju Franu Bulića na lokalitetima koje je istraživao te nekoliko reprodukcija njegovih umjetničkih portreta, na DVD-u je pohranjen i videozapis Tusculuma, građena prema Bulićevoj zamisli, te osobito zanimljivi dijelovi filma Stanislava Nowortyja *Solin i njegove starine* iz 1926., široj publici zasigurno ranije nepoznati i nedostupni. Kretanje po najznačajnijim lokalitetima antičke Salone omogućava interaktivna karta grada s ucrtanim lokalitetima za koje postoje daljnji sadržaji. Odabirom jednog od dvanaest ponuđenih lokaliteta (Amfiteatar, Forum, Teatar i hram, Terme, Pet mostova, *Porta Caesarea*, Kapljuč, Marusinac, Manastirine, Episkopalni centar, Zapadna nekropola i Gradske zidine) započinje njegova prezentacija koju čine kratak opis lokaliteta, tlocrt građevina, fotografije i videozapis sadašnjeg stanja, a za Amfiteatar, Terme, Manastirine i Episkopalni kompleks i njihove računalne rekonstrukcije. Kvalitetno izvedene 3D animacije, nedvojbeno najatraktivniji dio DVD-a, omogućavaju ulazak u davno izgubljene ambijente rekreirane izuzetno minuciozno. Brojni detalji poput mramornih oplata, liturgijskih instalacija i vode u krsnom zdenцу dočaravaju moguć izgled nestalih građevina. Osobitu atmosferu ranokršćanskih prostora oživljavaju dodatni efekti poput snopova dnevne svjetlosti koji kroz tranzene prodiru u tamnu unutrašnjost ranokršćanske bazilike, otkrivajući

raznobojne mozaike, ili pak večernjeg osvjetljenja uljanicama. Rekonstruiranim građevinama moguće je virtualno prošetati, a također i zasebno pregledavati isječke iz 3D animacija poput fasade i gledališta Amfiteatra, nekoliko prostora u Termama, ulaza i unutrašnjosti bazilike na Manastirinama, narteksa, katekumeneja, baptisterija i unutrašnjosti *basilicae urbanae* u Episkopalnom kompleksu. Nepotrebno je napominjati kako je šteta što ne postoje rekonstrukcije za sve lokalitete, no planira se njihova nadogradnja i popunjavanje sustava.

Donekle čudi što, osim o navedenih dvanaest lokaliteta, ne postoji barem osnovna informacija o drugim istraživanim ili registriranim građevinama. Uzimajući u obzir da za većinu predstavljenih lokaliteta ne postoje računalne rekonstrukcije, očito je da se načelo ujednačene prezentacije nije strogo poštivalo te nepostojanje rekonstrukcija ne bi moglo biti objašnjenjem izostanka osvrta na druge gradske crkve i izvangradska groblja ili barem njihova evidentiranja na karti. Također iznenađuje činjenica da se osim don Frane Bulića ne spominje nijedan drugi istraživač, niti se donosi makar kratak historijat istraživanja. Iako se u opisu pojedinih građevina spominju teze E. Duggvea, neupućenima iz teksta nije jasno o kome je riječ niti kakvu je ulogu u salonitanskim istraživanjima odigrao. Kraćim objašnjenjima koja bi se nadovezivala na opise, ta se praznina jednostavno mogla popuniti. U opravdanu nastojanju da se izdanje ne optereti prevelikom količinom teksta, ipak je ispušten poneki podatak koji bi sliku o nekadašnjoj Saloni i njezinim istraživanjima činio znatno zaokruženijom. Šteta je što se na DVD-u ne nalazi odabrana bibliografija o Saloni ili barem pokoji naslov kao osnovna orijentacija za daljnje produbljivanje znanja, čije bi poticanje, između ostalog, mogao biti cilj ovoga izdanja.

Usprkos određenim manjkavostima, DVD o Saloni ima sve preduvjete da bude zanimljiv i koristan raznolikoj publici, tim više što je riječ o rijetkom primjeru upotrebe novih

tehnologija u predavljanju arheološke baštine, koja je u Hrvatskoj tek u povojima, dok inozemna praksa pokazuje da njezina suvremena prezentacija bez primjene tih tehnologija više nije moguća. Računalne rekonstrukcije spomenika već su desetljećima neizostavna ponuda arheoloških parkova, muzeja i njihovih internetskih stranica, a sve je češće i njihovo pojavljivanje u znanstvenim publikacijama. Specijalizirani stručnjaci koji informatičku tehnologiju primjenjuju podjednako u arheološkim istraživanjima i prezentaciji arheološke građe više nisu novost. U tehnološkim i interpretacijskim centrima, laboratorijima za prezentaciju baštine,¹ zahvaljujući informatičkoj tehnologiji, stavljenom u službu prezentacije i promocije spomeničke baštine, elaboriraju se kompleksni projekti kojima je cilj najširoj publici omogućiti aktivno otkrivanje prošlosti putem rekonstrukcija, virtualnih stvarnosti, 3D interaktivnih okruženja itd. U nas slični projekti, kojima bi se publici predstavio nekadašnji izgled antičkih, ranokršćanskih ili srednjovjekovnih

¹ EPOCH (European Network of Excellence in Open Cultural Heritage), VHL (Virtual Heritage Lab) i Ename Center for Public Archaeology and Heritage Presentation neki su od najpoznatijih.

spomenika, gotovo i ne postoje. Uz rekonstrukcije antičkih građevina u Varaždinskim Toplicama, onih anadautonijskih, pulskih, prije svega Sv. Marije Formose, DVD o Saloni ulazi u malobrojna ostvarenja kojima se nastala arhitektura virtualno gradi primjenom novih tehnologija. S izuzetkom nekoliko vrlo uspješnih primjera poput internetskih stranica Arheološkog parka Andautonija ili novigradskog Lapidarija, malo se koji arheološki park ili muzej koji izlaže stariju građu može pohvaliti uredno ažuriranom i reprezentativnom internetskom stranicom s računalnim rekonstrukcijama, edukativnim igrama ili nekom vrstom interaktivnog sadržaja. Tim je potrebnije DVD predstaviti na stranicama splitskog Arheološkog muzeja i informaciju o njemu učiniti znatno dostupnijom.

Ukratko, čini se da ogroman potencijal novih tehnologija u predavljanju arheološke baštine u nas još nije adekvatno vrednovan, a pravoj strategiji njezine promocije tek predstoji osmišljavanje. Izdavanje DVD-a o Saloni prijeko je potreban korak k suvremenoj prezentaciji naše arheološke baštine koji potiče uvjerenje da će se uključivanje u svjetske trendove, usprkos priličnom kašnjenju, ipak dogoditi. Naravno, ukoliko predavljanje takvih projekata široj javnosti bude znatno energičnije. x

SUMMARY: (IN)VISIBLE SALONA

The multimedia DVD edition *Colonia Martia Iulia Valeria Salona*, published by the Archaeological Museum in Split, is a pioneer project of the application of new technologies in presenting an archaeological site in Croatia, mostly unknown

to the wider public. The article therefore draws special attention to the questions of its purpose, promotion and reception, and also addresses the problems of modernizing the presentation methods of archaeological heritage.